

УДК 007 : 821.161.2.09 І. Франко

НАЦІЄТВОРЧІ ІДЕЇ В ПУБЛІЦИСТИЦІ ІВАНА ФРАНКА: РОЛЬ ІНТЕЛІГЕНЦІЇ

ДЕРКАЧ Лариса,

канд. філол. наук,

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, 43025, Україна, email: lesja76@ukr.net

У статті узагальнено ідеї націєтворення, сформульовані в публіцистичних творах Івана Франка, у контексті суспільно-політичної ситуації в Україні кінця XIX – початку XX ст., окреслено причини незреалізованості цих ідей та їх актуальності для сучасної української спільноти. Систематизовано основні завдання націєтворення, висловлені автором у публіцистичних текстах: формування національної ідентичності, просвітницька діяльність інтелігенції, розвиток освіти, науки, національної літератури, видавничої справи, покращання добробуту життя народу, розвиток громадянських прав і свобод українців, а також об'єднання зусиль різних верств українства для здійснення суспільно-політичних і культурних проєктів, матеріальна підтримка заходів, спрямованих на формування національної держави. В аспекті Франкової концепції розвитку нації обґрунтовано роль інтелігенції у справі національного піднесення та її відповідальність за досягнення чи недосягнення мети створення власної сильної держави.

Ключові слова: нація, національна ідентичність, націєтворчі ідеї, національна держава, інтелігенція.

Вступ. В історії української культури кінця XIX ст. постать Івана Франка є чи не найвиразнішою в аспекті активного обстоювання перспективи національної самореалізації України. Його публіцистика, а ще більшою мірою художні твори пронизані глибокою філософською рефлексією над національною ідеєю.

Певні аспекти творчості І. Франка вивчали І. Денисюк [3], М. Гнатюк, В. Корнійчук [6] та ін. Дослідження публіцистики, започатковані М. Возняком, В. Дмитруком, І. Курганським, доповнили Т. Бикова [1], В. Здоровега [5], Ф. Медвідь [9], М. Нечиталюк [10], О. Пахльовська [11], Г. Синичич [12], С. Хоменко [21], ін. Вагомим внеском у вивчення багатогранності постаті І. Франка є праця Я. Грицака про його політичні погляди [2] та О. Забужко про філософську рефлексію над національною ідеєю у творах автора [4]. Низка досліджень публіцистики І. Франка присвячена вивченню окремих ідейно-тематичних аспектів його публіцистики. Зокрема, у праці Т. Бикової йдеться про висвітлення в публіцистиці І. Франка особливостей розвитку національно-політичної самобутності Галичини рубежу XIX–XX ст. [1]. Ф. Медвідь досліджував публіцистику І. Франка в аспекті трактування ідеї національної самостійності [9]. Питання політичної самостійності України у творах автора аналізували Г. Синичич [12], С. Хоменко [21], ін.

Однак не систематизовано ті націєтворчі ідеї, висловлені у публіцистичних статтях І. Франка, що мали на меті сформувати національну ідентичність українців, але, на жаль, залишилися не освоєними й не усвідомленими його сучасниками, належно не поцінованими до кінця наступними поколіннями українців. Наше дослідження й має на меті узагальнити ідеї націєтворення, сформульовані в публіцистичних творах І. Франка, в контексті суспільно-політичної ситуації в Україні кінця XIX – початку XX ст., окреслити причини незреалізованості цих ідей та їх актуальності для сучасної української спільноти.

Методи дослідження. Здійснено аналіз низки публіцистичних текстів І. Франка з метою виокремити й узагальнити висловлені в них ідеї українського націєтворення як свідомої потреби національної самоорганізації, систематизувати їх в аспекті фор-

мулювання автором різних векторів національного будівництва та ролі інтелігенції в цьому процесі.

Результати й обговорення. У контексті національних культурних рухів ХІХ ст. суспільно-історичні погляди І. Франка є швидше закономірністю, ніж винятком. Адже в інтелектуальній атмосфері Європи під впливом французької націєтворчості в Німеччині, Італії, у народів Австрійської імперії викристалізуються окремі національні ідеї та рефлексії над ними. І. Франко належить до покоління інтелігенції, яка «взяла на себе головний тягар місії відродження розчленованої між двома імперіями України як специфічної духовної цілості новітнього, так би мовити, секулярного типу» [4, с. 19]. Це покоління сам І. Франко називав «Молодою Україною», підкреслюючи таким чином спорідненість із європейськими національно-визвольними рухами, на зразок згуртованої 1834 року «Молодої Європи», що об'єднала «Молоду Італію», «Молоду Німеччину», «Молоду Польщу» та ін. Це покоління української інтелігенції, за визначенням О. Забужко, франківського періоду, проголосило над-ідеєю своїх прагнень політичну незалежність України та формування української нації. І хоча «Молода Україна» з певних об'єктивних причин, пов'язаних із політичними реаліями, не стала загальнонаціональним рухом (оскільки національне самоусвідомлення в Наддніпрянській Україні сформувалося аж у 1917–1921 рр.), все ж заслугою тогочасної галицької інтелігенції та І. Франка як її лідера є поступове формування «української політичної нації як окремішнього, самосвідомого суб'єкта історії» [4, с. 21].

У публіцистичних статтях кінця ХІХ – початку ХХ ст. І. Франко накреслює програму цілеспрямованого національного будівництва, в основі якого – ідеї необхідності національного самоусвідомлення та пробудження до активного історичного буття кожного українця і нації загалом.

Головна місія в розбудові України як політичної сили, на думку автора, належить інтелігенції. Саме вона й покликана переконати широкі народні маси в необхідності об'єднати етнографічний організм у націю і формувати її авторитет. Для досягнення цього необхідно знайти шлях до народу.

У «Критичних письмах о галицькій інтелігенції» (1878 р.) І. Франко чітко окреслює на підставі реальних фактів світоглядні основи й напрями діяльності двох типів інтелігенції, що сформувалися в Галичині, а також вказує на об'єктивні та суб'єктивні чинники стримування її поступу. Вважаючи інтелігенцію рушійною силою національного розвитку, автор з боєм зауважує, що сприятливий для українців період так званої «весни народів» не став періодом дієвих перетворень та кроком до усвідомлення себе як нації: «Цілий тридцятилітній протяг нашого «відродження» (від 1848 р. – Л. Д.) не зродив ані одного значного писателя або ученого, ані одного розумного політика, ані одного діяча на полі освіти, виховання, публіцистики, – словом, не зродив нічого такого, що би могло свідчити о правдивім, здоровім життю інтелігенції» [16, с. 72]. Причина цього – невміння згуртуватись і задля вищої мети переступити через власні амбіції: «Від 1848 р. є в нас різні «народні» і ненародні товариства та общества, а, не говорячи вже о користі з них для народу, навіть між інтелігенцією самою не здужали вони виробити товариського духу, не здужали збудити почуття солідарності, не здужали виробити поняття спільної праці. Чому? Бо такої спільної праці у них зовсім нема» [16, с. 73].

Окреслює автор і втрачені можливості українців сформувати єдину націю в той історичний момент, коли ситуація в Європі була сприятливою для цього (адже «весна народів» стала поштовхом до утворення європейських національних держав): «Постало в нас наслідком 1848 р. і питання національне, але й воно швидко в наших руках зробилося не лише пародією національних питань Заходу, але й пародією на здоровий розум». І. Франко жалкує, що в Україні немає достатньо свідомої інтелігенції, національно зорієнтованих політичних партій, які могли б вивести кожного українця на рівень переконання в українській національній ідентичності.

У статті «Формальний і реальний націоналізм» автор розрізняє ці два поняття, трактуючи останній як націоналізм, що зважає насамперед на потреби, життя й інтереси народу, на відміну від формального, декларативного: «...розвій народності без розвою живого народу, його добробуту, освіти, рівності громадської і прав горожанських є або пустою мрією, доктриною або штучним, тепличним вивором» [20, с. 356].

У публіцистиці І. Франка досить часто звучить об'єктивна конструктивна критика: він вказує на недоліки національного розвитку, їх причини і водночас шляхи виходу з такої ситуації. Найпершою умовою виходу зі стану історичного небуття вважає формування свідомої інтелігенції, освіченої, вільної у своїх міркуваннях, незалежної матеріально від влади, такої, що розуміє потреби народу і працює для нього, а відтак сильної й дієвої. На час написання статей про галицьку інтелігенцію І. Франко лише міг сподіватись і щиро бажав, щоб така сформувалася в найближчому майбутньому: «Говорити про інтелігенцію перед скасуванням панщини у нас, то значить говорити про духовенство, бо ніякої другої інтелігенції в нас не було» [16, с. 80].

Як реаліст І. Франко боявся неготовності українців до серйозних історичних кроків і всіляко намагався спонукати їх до змін: «Бо приходить велика доба, і горе нам, горе нашій нації, коли велика доба застане нас малими і неприготованими!» [19, с. 68] (як у Р. Кіплінга: «Нації проходять, і по них немає й сліду, та історія дає нам нагу причину цього, просту й єдину розгадку у всіх випадках: впали народи тому, що не були готові. Ніщо на світі – ні багатство, ні слава, ні таланти – не заступить одного, того, що є Законом понад усі закони: будь готовий!» [8, с. 1]).

А великою нацією може зробити інтелігенція, яка працює для розвитку освіти народу, поступу й будівництва власної держави: «Перед українською інтелігенцією відкритється... дійова задача – витворити з величезної етнічної маси українського народу українську націю, суцільний культурний організм, здібний до самостійного культурного життя. Відпорний на асиміляційну роботу інших націй... податний на присвоювання собі в якнайширшій мірі і в якнайшвидшій темпі загальнолюдських культурних здобутків, без яких сьогодні жодна нація і жодна хоч і як сильна держава не може состоятися» [19, с. 71]. Отже, національна самореалізація має стати необхідним щаблем розвитку українців у загальносвітовому поступі, без чого вони втратять можливість для самоствердження.

Для досягнення мети створення нації її провідники повинні насамперед засвоїти духовні надбання попередніх поколінь, забезпечивши таким чином наступність і часову тривалість власної культури: «Тільки сею дорогою, переваривши ті наукові здобутки, ми можемо вийти з епохи дилетанства і безплідного політиканства і ввійти в епоху дозрілості та практики політики» [15, с. 78]. Часто в публіцистичних статтях І. Франко наголошує на необхідності вчитись у сусідів цілеспрямованої праці на полі національному. Зокрема, аналізуючи з позитивного боку ефективність польського народного руху в західній Галичині, відмічає, що його організатори – публіцисти, письменники, громадські діячі (зокрема Б. Вислоух, Я. Стапінський та його дружина) – мають популярність саме завдяки зближенню з народом, вивченню його потреб під час поїздок повітами, поширенню періодики з агітаційними матеріалами, завдяки матеріальній підтримці народного руху. Подібні форми діяльності, на думку І. Франка, потрібні й українцям, бо «коли русини не зроблять сеї роботи по-своєму, то польські людовці будуть її робити по-своєму...» [15, с. 79]. Тож потрібно уважно вивчати суспільно-політичну ситуацію і діяти на випередження, а не шукати ворогів та кричати про утиски русинів. Лише так можна сформувавши сильну націю, що й є кінцевою метою Франкових прагнень. За іншої умови «не тільки чужі пани, але навіть чужі хлопи (польські та німецькі) й чужі пролетарії (жидівські) для неї небезпечні й грізні» [15, с. 80]. Автор чітко вказує, що сила полягає в дії, а слабкість – у наріканні. Тому сильний народ завжди організовано працює для мети

свого розвою, слабкий – кричить про утиски (і чим більше знаходить утисків з боку сильних сусідів – тим він слабший і дезорганізованіший). Позиція І. Франка завжди є однозначною: немає чогось проміжного, частково національного, – є або дія (синонім до сила), або пасивність (синонім до слабкість): «Або візьмімо всі свої сили до купи і силкуймося встояти в тій конкуренції, або зложімо заздалегідь зброю і скажімо собі, що ми сміття і січка, добра на пашу для інших, але не здібна зеленіти й нове зерно родити» [15, с. 82].

Автор вірить у можливість формування рівної з європейськими української нації за умови ведення систематичної політичної роботи, пов'язаної з цілеспрямованою пропагандою національних ідей: «Агітація повинна стояти на першому плані. Народ треба розворушити в ім'я його інтересів, його наболілих потреб, у великій часті краю треба тільки піддержати, усвідомити, накермувати те розворушення, яке вже є» [15, с. 83].

Важливим у справі розбудови національної держави є не лише культурний, а й економічний розвиток народу. Автор зазначає, що, вважаючи питання добробуту другорядними, інтелігенція гальмує загальний поступ. Інтерес до питань теоретичних не може бути важливішим за конкретні потреби пересічних громадян: «Нація, котра помирає з голоду, в котрій 90 % людей не вміє ні читати, ні писати і не має де-факто ніякої політичної волі, – така нація потребує хліба, азбуки і конституції; театрами, концертами національними, романами й поезіями дуже мало їй можна прислужитися» [20, с. 355]. Тобто питання національне у І. Франка багатоаспектне: воно полягає у збереженні мови, звичаїв, етнографічних особливостей народу, забезпеченні усвідомлення єдиного культурного стрижня, що формувався протягом століть, і водночас автор наголошує на необхідності покращання добробуту людей, освіти, громадянської рівності, правової свободи. Бо все, що поза цим, – є «пустою мрією, доктриною».

Народ необхідно просвічувати шляхом видання популярної літератури, брошур, періодики, створення читалень, наукової праці. З іншого боку, не менш важливими є агітація, проведення зборів, робота щодо організації громад, інформування селян і міщан про їхні права, про господарські, адміністративні та політичні справи. Це, звісно, вимагає спеціально підготовлених людей. Відтак ще одне важливе питання, на яке неодноразово вказує І. Франко, – це матеріальне забезпечення просвітницької, наукової та громадської діяльності: «І стидно зробиться, коли подумаєш, що живемо в віці капіталізму, коли по інших краях люди дають мільйони на заведення зносин між Землею й Марсом. Невже ж ми одні не тільки нещасні, але й жебраки між народами?» [15, с. 90]. Він навіть називає конкретні цифри, які б зробили українську спільноту конкурентноспроможною: «п'ять, шість тисяч річного видатку, розумно оберненого на цілі для всіх ясні й корисні, і справа політичного виховання нашого народу за кілька літ посунулася би геть наперед, і ми мали би в Галичині й на Буковині сильну, свідому, зорганізовану хлопську, людову партію, мали би вироблених агітаторів-мужиків, мали би популярну політичну літературу і не потребували би стидатися перед іншими народами ані боятися їх конкуренції» [15, с. 85]. Однак зауважує, що поки що це – лише одна з його мрій, бо вадою сучасного йому суспільства залишається дилетанство й політиканство, бо публічне життя загалом за вузької інформативності періодичних видань досить обмежене.

Переродити етнічну масу у свідомий вольовий суб'єкт історії допоможе розвиток громадянських прав і свобод. Лише свідомі власної національної приналежності громадяни, здатні поставити всенародні інтереси вище за власні, можуть створити сильну державу. Саме внутрішня потреба національної самоідентифікації, прагнення до об'єднання заради національних інтересів є головною спонукальною силою, що й визначатиме вектори розвитку різних сфер суспільно-політичного й культурного життя України. Першим і визначальним поштовхом до інтеграції є відчуття себе

українцем. О. Забужко вважає Франкове розуміння національної ідеї етико-антропологічним [4, с. 66–72], тобто таким, що базується на внутрішній мотивації кожної особистості до об’єднання в національне ціле, на пріоритеті загальнонаціонального над особистим. Національна спільнота для І. Франка не є безликою – це єдність свідомих себе індивідуалів, які прагнуть пізнати власне минуле і сьогодення: «Ми мусимо навчитися чути себе українцями – не галицькими, не буковинськими українцями, а українцями без офіціальних кордонів. І се почуття не повинно у нас бути голою фразою... Ми повинні... пізнати ту свою Україну, всю в її етнографічних межах, у її теперішнім культурнім стані... щоб ми боліли кожним її локальним боєм і радувалися кожним... частковим її успіхом...» [19, с. 72–73]. За такого ставлення до власного народу й землі можлива цілісність нації як культурного й політичного організму, що має власні здобутки. Лише виконання цієї умови робить здійсненими і всі інші завдання, чітко сформульовані І. Франком. Зокрема, вироблення освітньої й наукової традиції, формування «перейнятого освітніми і народолюбними думками духовенства», свідомих і високоосвічених законодавців, популяризація літератури, видання національної преси, забезпечення вільної культурної праці. Без цього Україна знову опиниться «в ролі ковадла, на якому різні чужі молоти вибиватимуть свої мелодії» [19, с. 71].

І хоча вирішальна роль у побудові національної держави у повному розуміння цього слова (коли голосний патріотизм поступиться перед поважним, мовчазним, але глибоко відчутим «народолюбством, що виявляє себе не словом, а працею» [19, с. 74]) належить інтелігенції як найбільш свідомій та прогресивній верстві, що завжди має бути попереду, проте не демонструючи власної вищості («...не сміємо своїх дрібних, локальних справ виставляти як справи всенародні, своїх дрібних персональних амбіцій висувати на першу лінію загального інтересу» [19, с. 73]). Та вся діяльність останньої буде марною, якщо кожен українець не пробудиться до повноцінного національного життя, не усвідомить потреби стати частиною незалежної й сильної держави. Тобто праця інтелігенції дає поштовх до національного розвитку, однак кінцева мета такої праці – розбудити кожного громадянина до свідомого націєтворення: «...головна основа розвитку народного – освідомлювання і розбуджування мас, праця над їх просвічуванням у кожному напрямі... господарським і історично-національним, але поперед усього політичним та суспільним. Зробити з тих мас політичну силу (а темні маси такою силою не можуть бути) – ось що головна мета...» [17, с. 233]. У справі творення України як політичної одиниці має значення всенародна єдність, бо «...не поєдинчі люди викликають факти історичні, а обставини і факти творять та викликають людей. Теорії та погляди не приймаються там, де нема для них відповідного ґрунту» [16, с. 82], «...всесвітня історія не історія героїв, а історія масових рухів і перемін; а ми ж кожний особисто хіба не часть тої маси, яка сими подіями покликана до руху та переміни?» [19, с. 68].

Нинішня суспільно-політична ситуація в Україні дає змогу нам із позиції часової віддаленості від періоду, названого О. Забужко франківським, узагальнити націєтворчі ідеї автора, висловлені ним у публіцистичних статтях, зрозуміти його непросту «будительську» роль в історії становлення нашого громадянського суспільства і причини страху щодо неготовності українців сприйняти виклики історичної доби.

Як діяльний учасник суспільно-політичного життя України кінця ХІХ – початку ХХ ст., пристрасний і пророчий публіцист І. Франко в емоційно-образній формі документує історичний зріз тогочасного українського буття і визначає домінуючі націєтворення. Насамперед потрібно розбудити в кожному українцеві національну ідентичність. Лише за такої умови неорганізована маса стане єдністю, здатною працювати для власного блага. Цю функцію покладено на інтелігентів-пасіонаріїв, що нестимуть у народ національну ідеологію. Перед ними І. Франко ставить непрості завдання: по-перше, заслужити довіру народу і повести

його за собою (для цього потрібно стати взірцем, переступити через власні амбіції для вищої мети). По-друге, необхідно працювати над економічним розвитком і поліпшенням добробуту людей. По-третє, не менш важливою є політична діяльність, об'єднання різних партій на основі принципу піднесення і самоствердження народу, щирої й чесною роботи для нього, а не для власної самореклами. Має бути те, що І. Франко називає «публічним вихованням», – постійна робота в напрямі переродження громадської думки у дусі прогресивних ідей часу. По-третє, у добу культурного розвою націй не можна не враховувати освітнього, наукового, культурного чинників. Вироблення національних освітніх традицій, підтримка наукових досліджень та молодих учених, вихід художніх творів на вищий духовний рівень («...розбуркати в ній (публіці. – Л. Д.) ідейне, духовне життя, бажання освіти й поступу, бажання естетичних вдоволень») [15, с. 82] – одна з умов національної конкурентноспроможності.

По-четверте, І. Франко наголошує на необхідності видання популярної політичної літератури, художніх творів та оглядів літературної діяльності окремих письменників, потребу за посередництвом преси інформувати про господарське, адміністративне, політичне життя, про наукові й літературні досягнення.

По-п'яте, для виконання вищезазначених завдань необхідна матеріальна підтримка, якої українці не можуть одержати від власної держави (бо не мають її). Тому І. Франко неодноразово наголошує на тому, що за умови об'єднання зусиль різних верств українства заради спільної мети суспільно-політичні та культурні проекти мали б знайти підтримку серед багатих українців.

Здається, Франкова концепція розвитку нації досить чітка і відповідає вимогам часу – вимогам тієї доби, що показала народам Європи нові шляхи до самотворення. Автор небезпідставно зазначав, що історія поплила іншим руслом. Говорячи образно, це був час «практичної політики», коли Україна стараннями кожного мала почати будувати власний рятівний корабель – національну державу. Та ідеї І. Франка залишалися непочутими, хоча висловлені були досить критично – щоб розбудити свідомість оточення, він однозначно заявляв, що третього не дано: або збудуємо національну державу (станемо «дисципліновано силою»), або залишимося в ярмі («безладним стадом») [15]. Такі ж думки читаємо в Лесі Українки:

*Або погибель, або перемога –
Сі дві дороги перед нами стане...
Котра з сих двох нам судиться дорога?..* [13, с. 74]

Авторка переосмислює проблему нерозуміння народом свого пророка-будителя в аспекті марності його дій.

На жаль, не втіленими в життя залишилися й ідеї І. Франка-будителя, що випереджали свідомість його сучасників. Пізніше це стало однією з причин поразки визвольних змагань 1917–1921 рр., адже громадянське суспільство в Україні ще не сформувалось остаточно.

Дещо раніше П. Куліш констатував, що біда українців – в індивідуалізмі як основі національного характеру, що унеможлиблює ідеологічну консолідацію етносу. А в «Зазивному листі до української інтелігенції» він висловлює подібні до Франкових думки: «Пам'ятаймо, рідне братте, апостольське слово... «Духа не угашайте!». Не гасімо його самі в собі; тоді ніхто його не вгасить і в нашому народові» [7].

І. Франко ж у передмові до видання своїх творів польською мовою (1897 р.) говорить досить критично – пише про українців як про «расу обважнілу, незграбну, сентиментальну, позбавлену гарту й сили волі, так мало здатну до політичного життя на власному смітнику, а таку плідну на перевертнів найрізноморднішого сорту», в якій «так мало... знайшов я справжніх характерів, а так багато дріб'язковості, вузького егоїзму, двоєдушності й пихи...» [14, с. 30]. Така критика, з одного боку, вка-

зувала на кризу національного духу народу як свободи бути собою, а з іншого – мала на меті спровокувати потребу нації в історичному самовизначенні, потребу вибороти суверенітет, довести наявність тих справжніх характерів, яких автор не знаходив. Навіть за таких умов І. Франко ні на мить не відрікався віри в національне піднесення свого поки що неісторичного народу. Він вважав свій патріотизм «не сентиментом, не національною гордістю, а тяжким ярмом, покладеним долею на його плечі» [14, с. 31]. І єдине, що тішило І. Франка й не дозволяло зневіритися, – це віра в силу духу власного народу (у поемі «Мойсей» це так і звучить: «Вірю в силу духа І в день воскресний твого повстання... [18, с. 264]), який «...хоч гноблений, затемнюваний і деморалізований довгі віки... бідний, недолугий і безпорадний, а все-таки поволі підноситься, відчуває в щораз ширших масах жаждою світла, правди та справедливості і до них шукає шляхів» [14, с. 31]. На ці шляхи має вивести інтелігенція, повністю зосередивши свої зусилля на справі національного піднесення, переступивши через власні амбіції.

Висновки та перспективи. Отже, І. Франко в публіцистиці чітко окреслює вектори творення національної держави. Його ідеї націєтворення перебувають у, так би мовити, силовому полі взаємовідносин інтелігенції й народу з акцентуванням взаємної відповідальності перед історичним майбутнім: з одного боку, якщо інтелігенція схибить і не зможе зрозуміти найважливіших потреб народу в процесі суспільного поступу, займатиметься замість політики політиканством, то нація не відбудеться; з іншого боку, якщо кожен українець не відчує себе українцем, а всі разом – єдиною громадою, відповідальною за своє сьогодні й завтра, якщо не позбудеться власних хиб і «безхарактерності», то титанічні зусилля навіть найкращого провідника (будителя, пророка) будуть марними, адже «ніхто не подбає за нас, коли ми самі себе і свою роботу будемо маловажати» [15, с. 84].

У публіцистичних статтях І. Франко говорить про ще не зреалізовану остаточно національну спільноту, а відтак національну державу, вірить у її майбутнє. Однак йому не судилося стати свідком бажаних звершень. Франківський період не став завершальним періодом націєтворення. Не завершився він і в 20-ті рр. ХХ ст., зупинений тоталітаризмом. А якщо зважати на те, що й упродовж чвертьстолітньої історії вже незалежної України єдина національна ідентифікація не охопила, на жаль, кожного громадянина вповні (бо ж єдина національна свідомість і національна мова як її невід’ємний складник не дозволили б розвинутися тим трагічним подіям, що тривають нині на Сході України), то слова І. Франка залишаються актуальними й сьогодні: «...виробляйте себе на серйозних, свідомих і статочних мужів, повних любові до свого народу і здібних виявляти ту любов не потоками шумних фраз, а невтомною, тихою працею» [19, с. 77].

Подальше дослідження націєтворчих ідей І. Франка має перспективу в аспекті порівняння їх із теоретичними положеннями інших українських культурних діячів (сучасників І. Франка) щодо національного будівництва, а також ширше – в контексті зіставлення з ідеями європейських мислителів.

1. *Бикова Т.* Маловідома публіцистика Івана Франка: особливості розвитку національно-політичної самобутності Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. / Т. Бикова // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації [редкол. Ю. М. Бідізля (голова), Н. П. Бедзір, Л. О. Белей та ін.]. – Ужгород : Вид-во УжНУ «Говерла», 2011. – Вип. 26. – С. 224–227.

2. *Грицак Я. Й.* «...Дух, що тіло рве до бою...»: Спроба політичного портрета Івана Франка / Я. Й. Грицак. – Львів : Каменяр, 1990. – 176 с.

3. *Денисюк І. О.* Літературознавчі та фольклористичні праці [у 2 т.]. / І. О. Денисюк. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2005. – Т. 1. – 431 с.

4. *Забужко О.* Філософія української ідеї та європейський контекст: франківський період / О. Забужко. – 2-ге вид. – К. : Факт, 2009. – 156 с.

5. *Здоровега В. Й.* Іван Франко і українська публіцистика / В. Й. Здоровега // Пресознавчі студії: історія, теорія, методологія : зб. пр. каф. укр. преси і Дослід. центру історії західноукр. преси. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2006. – Вип. 7. – С. 113–133.

6. *Корнійчук В.* Ліричний універсум Івана Франка: горизонти поезики : моногр. / В. Корнійчук. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2004. – 488 с.

7. *Куліш П.* Зазивний лист до української інтелігенції. Листи з хутора / Пантелеймон Куліш // Бібліотека газети «День». – К. : ПрАТ «Українська Прес-група», 2012. – Вид. 1. – 56 с.

8. *Липа Ю.* Призначення України / Юрій Липа. – Нью-Йорк : Накладом Української книгарні «Говерля», 1953. – 307 с.

9. *Медвідь Ф.* Політико-правова доктрина Івана Франка / Ф. Медвідь // Політичний менеджмент. – 2006. – № 6. – С. 170–177.

10. *Нечиталюк М. Ф.* Зачинатель теорії публіцистики. Деякі питання теорії публіцистики в інтерпретації Івана Франка / М. Ф. Нечиталюк // Збірник праць кафедри української преси. – Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка, 2000. – Вип. 3. – С. 211–219.

11. *Пахльовська О.* Творчість Івана Франка як модель культурно-національної стратегії / О. Пахльовська // Іван Франко – письменник, мислитель, громадянин : матеріали Міжнар. наук. конф. – Львів : Світ, 1998. – С. 19–31.

12. *Синичич Г.* Концепція політичної самостійності України у публіцистиці Івана Франка [Електронний ресурс] / Г. Синичич. – Режим доступу : http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/zbirnyk07/Zbirnik07_Synychych.htm. – Дата доступу: 01.09.2016.

13. *Українка Леся.* Всі наші слози туюго палкою... // Леся Українка. Зібрання творів у 12 т. – К. : Наук. думка, 1975. – Т. 1. – С. 74.

14. *Франко І. Я.* Децю про самого себе // І. Я. Франко. Зібрання творів у 50 т. – К. : Наук. думка, 1981. – Т. 31. – С. 28–32.

15. *Франко І. Я.* З новим роком / І. Я. Франко // Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 т. / Упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василевський. – Львів : Каменяр, 2002. – 432 с.

16. *Франко І. Я.* Критичні письма о галицькій інтелігенції // І. Я. Франко Зібрання творів у 50 т. – К. : Наук. думка, 1986. – Т. 26. – С. 88–92.

17. *Франко І. Я.* Між своїми. Епізод із взаємин між галичанами й українцями / І. Я. Франко // Мозаїка: Із творів, що не ввійшли до Зібрання творів у 50 т. / упоряд. З. Т. Франко, М. Г. Василевський. – Львів : Каменяр, 2002. – С. 220–244.

18. *Франко І. Я.* Мойсей. Поема // Зібрання творів у п'ятдесяти томах / Іван Франко; Редакційна колегія: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. ; Академія наук Української РСР, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 1976–1986. – Т. 5 : Поезія / Редактор тому Ф. П. Погребенник; Упорядкування та коментарі М. Л. Гончарука, Ф. П. Погребенника. – К. : Наук. думка, 1976. – С. 201–264.

19. *Франко І. Я.* Поза межами можливого. Що таке поступ? Одвертий лист до галицької молодіж / Іван Франко // Бібліотека газети «День». – К. : ПрАТ «Українська Прес-група, 2012. – Вид. 1. – 80 с.

20. *Франко І. Я.* Формальний і реальний націоналізм. Кілька уваг про ІХ і Х випуски «Правди» // Іван Франко; Редакційна колегія: Є. П. Кирилюк (голова) та ін. ; Академія наук Української РСР, Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Наук. думка, 1976–1986. – Т. 27 : Літературно-критичні праці (1886–1889) / Редактори тому С. В. Щурат, М. Т. Яценко; Упорядкування та коментарі Р. С. Міщука, М. Д. Родька, Л. Т. Сеника, В. С. Харитонова. – К. : Наук. думка, 1980. – С. 355–364.

21. *Хоменко С.* Публіцистика І. Франка як приклад національного типу мислення / С. Хоменко // Вісник Львів. ун-ту. Сер. журналістика. – 2006. – Вип. 28. – С. 17–22.

UDC 007 : 821.161.2.09 I. Franko

Ideas of nation's creation in Franko's publicism: the role of the intellectuals

Derkach Larysa, PhD (Philology),

Lesia Ukrainka Eastern European National University, 13 Volya Avenue, 43025, Lutsk, Ukraine, email: lesja76@ukr.net

The article summarizes the ideas of nation's creation set out in Franko's publicism, in the context of socio-political situation in Ukraine in the second part of the XIX-th – early XX-th cn.; the reasons of non-realization of these ideas and their relevance to contemporary Ukrainian community are outlined. The basic tasks of nation's creation determined by the author of nonfiction texts are systematized: the

formation of national identity, educational activities of intelligence, the development of education, science and national literature, publishing, the welfare of the people, the development of civil rights and freedoms of Ukrainians and joining the different layers of Ukrainians to make socio-political and cultural projects, financial support of measures aimed at forming a national state. In terms of Franko's concept of nation's development the role of the intellectuals in the case of national recovery and its responsibility for the achievement or failure to achieve the goal of creating a strong state is substantiated.

Key words: nation, national identity, ideas of nation's creation, national state, the intellectuals.

Нациетворческие идеи в публицистике Ивана Франко: роль интеллигенции Деркач Лариса

В статье обобщены идеи нациетворения, сформулированные в публицистических статьях И. Франко, в контексте общественно-политической ситуации в Украине второй половины XIX – начала XX в., очерчены причины нереализованности этих идей, их актуальности для современной украинской общности. Систематизированы главные задачи нациетворения, высказанные автором в публицистических текстах: формирование национальной идентичности, просветительская деятельность интеллигенции, развитие образования, науки, национальной литературы, издательская деятельность, улучшение благосостояния народа, развитие общественных прав и свобод украинцев, а также объединение усилий разных слоев украинцев для реализации общественно-политических и культурных проектов, материальная поддержка мероприятий, нацеленных на формирование национального государства. В аспекте концепции развития нации обобщена роль интеллигенции в деле национального развития и ее ответственность за достижение или недостижение цели построения своего сильного государства.

Ключевые слова: нация, национальная идентичность, нациетворческие идеи, национальное государство, интеллигенция.

1. *Bykova T.* Not well-known publicism of Ivan Franko: peculiarities of development of the national-political state of Halychyna at the end of the XIXth – beginning of the XX century. / T. Bykova [redkol. Yu. M. Bidzilia (holova), N. P. Bedzir, L. O. Belei ta in.] // Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii. / – Uzhhorod : Vyd. UzhNU «Hoverla», 2011. – Vyp. 26. – P. 224–227

2. *Hrytsak Ya. Y.* «...Dukh, shcho tilo rve do boiu...»: Try of political portrait of Ivan Franko / Ya. Y. Hrytsak. – L. : Kameniar, 1990. – 176 p.

3. *Denysiuk I. O.* Literature and folklore works. [u 2 t.] / I. Denysiuk. – L. : Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka, 2005. – T. 1 – 431 p.

4. *Zabuzhko O.* Philosophy of Ukrainian idea and European context: the period of Franko / O. Zabuzhko. – 2-he vyd. – K. : Fakt, 2009. – 156 p.

5. *Zdoroveha V. Y.* Ivan and Ukrainian publicism / V. Zdoroveha // Presoznavchi studii: istoriia, teoriia, metodolohiia : zb. pr. kaf. ukr. presy i Doslid. tsentru istorii zakhidnoukr. presy. – L. : Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka, 2006. – Vyp. 7. – p. 113–133.

6. *Korniichuk V.* Lyrical universum of Ivan Franko: horizons of poetry : [monohrafiia] / V. Korniichuk. – L. : Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka, 2004. – 488 p.

7. *Kulish P.* Addressed letter to the Ukrainian intelligentsia // P. Kulish, [za zah. red. Larysy Ivashynoi]. – Biblioteka hazety «Den» «Ukraina Incognita». PrAT «Ukrainska Pres-hrupa, 2012. – Vud 1. – 56 p.

8. *Lypa Yu.* Function of Ukraine / Yurii Lypa. – Niu-York : Nakladom Ukrainskoi knyharni «Hoverlia», 1953. – 307 p.

9. *Medvid F.* Politic-juridical doctrine of Ivan Franko / F. Medvid // Polit. menedzhment. – 2006. – № 6. – p. 170–177.

10. *Nechytaliuk M. F.* The beginner of the theory of publicism. Some questions of the theory of publicism in the interpretation of Ivan Franko / M. F. Nechytaliuk // Zbirnyk prats kafedry ukrainiskoi presy. – Lviv. nats. un-t im. Ivana Franka, 2000. – Vyp. 3. – p. 211–219.

11. *Pakhlovskva O.* Activity of Ivan Franko as a model of the cultural-national strategy / O. Pakhlovskva // Ivan Franko – pysmennyk, myslytel, hromadianyn : Materialy mizhnar. nauk. konf. – L. : Svit, 1998. – p. 19–31.

12. *Synychych H.* Concept of the political independence of Ukraine in the publicism of Ivan Franko [Elektronnyi resurs] / H. Synychych – Reference : http://www.franko.lviv.ua/faculty/jur/publications/zbirnyk07/Zbirnik07_Synychych.htm. – Accessed: 01.09.2016.

13. *Ukrainka Lesia.* Vsi nashi slozy tuhoiu palkoiu... // Lesia Ukrainka. Zibrannia tvoriv u 12 t. – K. : Nauk. dumka, 1975. – T. 1. – p. 74.

14. *Franko I. Ya.* Something about myself. // I. Ya. Franko. Zibrannia tvoriv u 50 t. – K. : Nauk. dumka, 1981. – T. 31. – p. 28–32.

15. *Franko I. Ya.* Happy New Year / I. Ya. Franko // *Mozaika: Iz tvoriv, shcho ne vviishly do Zibrannia tvoriv u 50-ty t.* / Uporiad. Z. T. Franko, M. H. Vasylevskyi. – L. : Kameniar, 2002. – 432 p.

16. *Franko I. Ya.* Critical letters about the Halizka intelligentsia // I. Ya. Franko Zibrannia tvoriv u 50 t. – K. : Nauk. dumka, 1986. – T. 26. – p. 88–92.

17. *Franko I. Ya.* Between own people. Episode from the relationships between Halichany and Ukrainians / I. Ya. Franko // *Mozaika: Iz tvoriv, shcho ne vviishly do Zibrannia tvoriv u 50-ty t.* / Uporiad. Z. T. Franko, M. H. Vasylevskyi. – L. : Kameniar, 2002. – p. 220–244.

18. *Franko I. Ya.* Moisei. Poem // I. Ya. Franko. Zibrannia tvoriv u 50 t. T. 5. – K. : Nauk. dumka, 1976. – p. 264.

19. *Franko I. Ya.* Outside the possibilities. What is progress? Honest letter to the Halizka youth / I. Ya. Franko. // *Biblioteka hazety «Den».* – K. : PrAT «Ukrainska Pres-hrupa», 2012. – Vyd. 1. – 80 p.

20. *Franko I. Ya.* Formal and real nationalism. Some points about the IX and X issue of «Pravdy» // I. Ya. Franko Zibr. Tvoriv u 50 t. – K. : Nauk. dumka, 1980. – T. 27. – p. 355–364.

21. *Khomenko S.* Publicism of I. Franko as an example of the national type of thinking / S. Khomenko // *Visnyk Lviv. un-tu. Ser. zhurnalistyka.* – 2006. – Vyp. 28. – p. 17–22.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2016.